

Arent Berntsen,

Raadstueskriver og Raadmand i Kjøbenhavn.

Af O. Nielsen.

Arent Berntsen er født i Bergen 12. Maj 1610¹⁾. Som saa mange andre er han formodenlig i en ung Alder kommen ud at tjene sit Brød ved Pennen, men vi ved ikke andet derom, end hvad han selv beretter, at han i Tjeneste hos Axel Juul og Kansler Christian Friis til Kragerup havde fremkaldt disse Mænds Interesse for de Samlinger af Landgildetaxter, han havde begyndt at anlægge til nærmere Forstaaelse af mange vanskelige Spørgsmaal, der fremkom ved Taxering af Jordegods.

Axel Juul, der var født 1606, havde 1627 efter sin Fader arvet Villestrup og Volstrup: 1629 kom han hjem fra en 10-aarig Rejse i Udlandet og var derpaa Sekretær i Kancelliet fra Sept. 1629 til Jan. 1635²⁾. Arent Berntsen kan saaledes være kommen i hans Tjeneste 1629. Arent Berntsen stod vistnok i et særdeles godt Forhold til Axel Juul, han opnævner mange Aar efter Tjenesteforholdets Ophør en Søn efter ham og havde den Fornøjelse at kunne dedicere det fuldendte Værk, hvis Begyndelse hans tidligere Husbonde havde set paa med saa venlige Øjne, til ham foruden til de andre Medlemmer af Rigens Raad, ligesom han i Fortalen kunde omtale Benraden af en Enhjørning »udi den gode Mand velb. Axel Juuls Kunstskammer«.

Axel Juul stod i nært Forhold til Kansleren Chr. Friis, hvis Datter han ægtede 1634, og han maa have anbefalet Arent Berntsen til denne. Om dette Tjenesteforhold vides iøvrigt ellers intet, men det er sandsynligt, at forskellige Træk, som forekommer i hans Skrift »Danmarks og Norges frugtbare Herlighed«, hidrører fra Erfaringer paa Rejser, han har foretaget med en af de nævnte Herrer. Naar han saaledes fortæller om Kippinge Kirke paa Falster, hvor-

¹⁾ Tilnavnet Bergen bruger han ofte selv, men af samtidige kaldes han aldrig andet end Arent Berntsen. Han Søn Lorens kaldte sig ogsaa Bergen.

²⁾ Henrik Jensens Ligprædiken over Axel Juul 1672. Grundtvig: Meddel. fra Rentek. Ark. 1872, S. 163.

ledes der var Mærker af en Mand, der havde stjaalet Kalk og Disk, baade i Jorden og paa Muren, »hvilket alt med Lyst saa vel som med stor Forundring af mange kgl. Majestæts Hofsinder, Opvartere og Hoftjenere er blevet anset Anno 1631, da højbemeldte Dronning Sophiæ Lig fra Nykøbing Slot til Roskilde blev forflyttet — da er dette vel en Erindring fra hans Tjenestetid hos Axel Juul eller Christian Friis. Kansleren har formodentlig igen anbefalet ham til hans første Ansættelse i Statstjenesten.

Lensmanden paa Varberg i Halland Henrik Gyldenstjerne blev ved et Kongebrev af 9. Juni 1636 afskediget fra sit Embede og Lenet blev overdraget Iver Krabbe, der dog først fik Lensbrev 13. Maj næste Aar. Det er utvivlsomt ham, der har antaget Arent Berntsen som Slotsskriver; han var nemlig i denne Stilling 24. Feb. 1637, da han den Dag har underskrevet Fortalen til følgende Skrift i Duodez:

Mamuale de præparatione ad mortem eller Konst at døe, det er Gudelige oc saare nyttige Betractninger, huorledis it Menniske Christeligen skal leffue oc saligen døe. Faa Tydske sammenskrefuet Aff Martino Mollero, Den Christelige Menigheds til Gørlitz fordum Ministro primario Oc nu paa Danske offuersæt aff A. B. Prentet i Kiøbenhaffn Aff Melchior Martzan 1637.

Fortalen er undertegnet med hans fulde Navn. I denne bemærker han, at han først, efterat han havde oversat Bogen, var bleven bekendt med, at den tidligere havde været oversat af Hans Olde-land til Trellerup og var udkommen i flere Oplag — denne Oversættelse udkom endnu i et nyt 1692 —, men at der dog var saa faa Exemplarer tilbage, at der sjelden i en hel Menighed var noget at faa, hvorfor han ingen Betænkning havde taget ved at udgive sin Oversættelse. Et Exemplar af dette Skrift er endnu til paa det store kgl. Bibliothek, smukt indbundet, dog i senere Tider paany ombundet, og som har den særlige Interesse, at det har tilhørt Arent Berntsen selv. Bogen er forsynet med hvide Blade, hvorpaa er optegnet vigtige Begivenheder i Familien, navnlig hans Børns Fødsel og deres Faddere, men den første Optegnelse er denne:

»Denne Bog har jeg foræret min allerkæreste Ven Karen Arentsdatter til gudelig Øvelse i et kristeligt Levned's Beflitning og Fremdragelse og til derpaa følgende en salig Afskeds Erlangelse. Munkeskov den 26. Maj 1639.

Som David og Jonathan af Sjæle enhjertig vare,
Vor' Hjerter saa o Herre til Døden sammenspare.

Arent Berentsen Bergen«.

Bogen er vel en Bryllupsgave til hans Hustru, og Brylluppet har formodentlig staaet paa Munkeskov¹⁾, hvis Beboer Jens Jensen sagtens har været hans Hustrus Slægtning.

Varberg, hvor han nu havde Ophold i en Del Aar, var en ganske nærsom By, men ringe i Henseende til Bygninger. Arent Berntsen beskriver Havnen, med Indsejlingen mellem nogle smaa Klipper og Udøer, »hvorover Byen ogsaa af fremmede Skibe, en Del af Forsæt der at gøre Marked, men de fleste af kontrari Vind og Uvejrs Tvang did søge, saa at Somren igennem samme Havn ikke er ledig, at der jo findes liggende enten fremmede Skibe eller Borgerskabets egne Skuder, efterat de endog til Søs, synderlig paa Lybæk, Hamborg, Rostock og andre tyske Stæder samt Norge og andre omkringliggende Lande fortsætte deres Handel, hvilken ligervis som Halmstad fornemlig bestaar udi de Varer, som des Egn og næstliggende svenske Grænser medfører. Hvad belanger Byens uanselige og med Tørv betakte Tømmerbygning, saa endog vel ikke er ubevist, dens Borgerskab,

¹⁾ Blandt Faddere til Arent Berntsens Børn nævnes Jens Jensen i Munkeskov, og det ses, at de endnu 1657 stod i Forbindelse med hinanden. Det er formodentlig samme Jens Jensen, der var Herredsfoged i Himle Herred og 8. Maj 1639 fik kgl. Bestalling paa tillige at være det i Favraas Herred (Skaanske Reg. V. 274). Blandt andre Slægtninge, formodentlig paa hans Hustrus Vegne, maa nævnes Kaptejnerne Niels Holgersen og Jakob Pedersen. Af en Restance hos Kronen til Niels Holgersen og underordnede Officerers Sold arvede Arent Berntsens Børn 1722 Rdl. Efter Kaptejn Jakob Pedersen af Falkenberg arvede de 955 Rdl. ogsaa i kgl. Gældsbreve. Det første Barn af andet Ægteskab blev sikkert opnævnt efter denne sidste 1654 og hans Enke Maren stod Fadder. Blandt andre ældre Venner og formodede Slægtninge maa nævnes Borgmester Jørgen Mortensen i Nykøbing i Ods Herred, der stod Fadder til Datteren Margrete 1652; i den Sum, for hvilken Arent Berntsen 1651 fik Pant i Gods i Skaane, var indbefattet 266 Rdl., som Kronen skyldte nævnte Jørgen Mortensen.

og iblandt dem de Handlende, jo at være af slig Formue, at de den anderledes kunde afstedkomme, kan dog des Efterladenhed letteligen undskyldes med samme Bys Usikkerhed for fjendtligt Overfald udi Ufreds Tider, hvorover den forud nogle Gange er forvøstet og hver Gang paa andre Steder henflyttet. Bygningerne var ny, idet Byen sidste Gang var flyttet efter den nordiske Syvaarskrig ind under Slottet, der laa paa en høj Klippe og nu var befæstet efter den nyere Krigskunsts Regler. Byen selv var regelmæssig anlagt med et Par lange Gader, der var forbundne med nogle lige Tværstræder¹⁾).

Tæt udenfor Varberg laa en Teglovn, der blev dreven under Slottet af nogle af Lenets Bønder. Paa denne fik Arent Berntsen 12. Avg. 1640 kgl. Bevilling mod en aarlig Afgift af 50 Rdl. og mod at levere saa mange Sten, som behøvedes til Fæstningen, alene for Arbejdslønnen. Han kaldes ved denne Lejlighed »Indvaaner udi vor Købstad Varberg«. Da han imidlertid ikke havde Avlsbrug, og det var nødvendigt at holde Arbejdsheste og Stude til Teglværkets Drift, fik han 31. Juli 1642 kgl. Fæstebrev paa en Ejendom i Nærheden, der hed Aaby Kværn, med tilliggende øde Mølle, hvis han kunde »udminde« og tilfredsstille den Bonde, som bode der. Han skulde deraf istedenfor Landgilde give 2000 Tagsten aarlig og opbygge og vedligeholde Gaarden med Møllen. Ved samme Lejlighed fik hans Hustru og Børn Bevilling baade paa Teglværket og paa Aaby Kværn, hvis de overlevede ham. Han fik ogsaa samme Dag udvirket en kgl. Befaling til Lensmanden Iver Krabbe om alvorlig at tilholde dem af Lenets Bønder, der plejede at gøre Arbejde til Teglovn, at vedblive dermed, saafremt de ikke derfor tilbørlig vilde straffes²⁾).

Dette Teglværk vedblev han at beholde længe, efterat Halland var afstaaet til Sverig. 16. Okt. 1651 fik han Toldfrihed paa de Sten, han lod føre derfra til Kjøbenhavn, idet der ellers skulde have været betalt den Told, som Udlændinge skulde yde³⁾). Tegl-

¹⁾ Danmark og Norges frugtbare Herlighed I. 78—85. Grundtegnning af Staden fra 1645 findes i P. v. Møllers Bidrag til Hallands Historia 1874 og Oplysninger om denne og Slottet smstds. S. 2—13.

²⁾ Skaanske Registre V. 327—28, 333. Skaanske Tegnelse VI. 504.

³⁾ Sæl. Reg. XXIII. 152.

værket er formodenlig ødelagt af Svenskerne i Krigen 1658—59, ti 8. Juli 1659 blev der af Frederik III overdraget ham en Fordring paa 6544 Rdl., som Frederik Albrechtsen i Halmstad havde tilgode hos Kronen, »til nogen Opretning for den af de Svenske mig tilføjede store Skade paa trende mine Teglværker ved Varberg og i Skaane liggende og andre mine Ejendele og Midler sammesteds«. Endnu i Skiftet efter Arent Berntsen omtales »et Teglværk ved Varberg, som ingen Rigtighed nu om haves«.

At han iøvrigt ejede andet Jordegods i Halland, ses af P. v. Møller: Hallandske Herregårdar S. 5, hvor det omtales, at han ejede Hovedgaarden Bjerome, uden at det iøvrigt omtales nærmere, naar dette var Tilfældet, ti medens han var Slotsskriver, kunde han som uadelig ikke komme i Besiddelse af en Hovedgaard. Det er imidlertid tydeligt nok, at han var en velstaaende Mand allerede i denne Stilling. Det vides, at han var Medreder i et Skib S. Jørgen af Varberg, der i 1645 blev købt til Krigsskib, hvorfor han fik kgl. Obligation af 4. Marts 1647 for en Købesum af 2800 Rdl.

Det var formodenlig for at komme videre frem, at han vilde forsøge sin Lykke paa andre Steder. Han levede i den gode gamle Tid, »da man ej Midler sat paa Speceri, Caffé, da reven Øl og Brød var brugelig for The«, hvor saa mange ved Tarvelighed og Stræbsomhed arbejdede sig frem fra beskedne Stillinger til Velstand og Anseelse.

I December 1643 udbrød Krigen mellem Danmark og Sverig, der endte med Freden i Brømsebro, ved hvilken Halland paa 30 Aar blev afstaaet til Sverig. Dermed vilde Arent Berntsen have mistet sin Stilling ligesom Slotsherren Iver Krabbe, hvis han ikke allerede havde forladt den lige ved Krigen Udbrud. I hans Familieoptegnelser findes nemlig: »Flyttet fra Varberg 1644 d. 17. Januar til Kjøbenhavn, Gud give lyksaligen«. Denne Flytning har altsaa ikke staaet i nogen Forbindelse med Krigen, og har været bestemt forud, men det er sandsynligt, at det er Krigen, der har fremskyndet Afrejsen i den barske Vintertid med Hustru og 4 smaa Børn, af hvilke det yngste næppe var 2 Maaneder gammelt.

Fra Iver Krabbe havde han i Ærende at sørge for Tilførsel af

Løvnedsmidler til Varberg, og allerede 25. April kunde han fremlægge Bevis fra Iver Krabbe for Modtagelsen af et Parti Sild og Torsk for 376 Rdl., for hvilken Levering han havde faaet Løfte om kontant Betaling, der imidlertid udeblev i de for Staten saa pengeknappe Tider, saa han først 1650 fik Udlæg for de 2 Trediedele i Jordegods. I samme Krig forstrakte han Kongen med 1032 Rdl. og desuden med 3335 Rdl. til Besolding for Kaptejn Henning Qvitzov og dennes Kompagni, hvorfor der blev givet kgl. Obligation 3. Dec. 1645. For disse og flere andre Gældsposter fik han Udlæg for 3858 Rdl. i en Del Bøndergods i Malmøhus og Helsingborg Len, men en Del blev aldrig betalt og løb med Renter op til store Summer, uden derfor at give ham mere Udsigt til Betaling.

I Kjøbenhavn tog han Borgerskab og købte sig ved nuværende Gammelstrand en Gaard, der strakte sig ud til Læderstræde¹⁾; Gaarden er nu delt mellem Nr. 48 og 50; Huset betegnedes 1661 som et »Tømmerhus«, af hvilke der dengang ikke var faa i den Egn af Byen; dette Udtryk betegner vistnok alene en vis Art Bindingsværks Huse.

Han kom allerede tidlig i selskabelig Forbindelse med Stadens mest ansete Mænd. Til en Datter, der blev født i November samme Aar, som han kom til Kjøbenhavn, stod Borgmester Kristoffer Hansen og Raadmand Fin Nielsen Fadder, desuden Martha Marcus Radebants, Margrete Mester Mortens, den sidste formodenlig Enke efter den afdøde Kapellan ved S. Nikolaj Kirke Morten Marcussen, der kan have været en Slægtning af Marcus Radebant. Det ses, at han har haft nær Forbindelse med Rentemester Henrik Müller, og at Bekendtskabet til dennes Hustru fra Varberg førte andre med sig²⁾. Af de følgende Aars Faddere ses hans nærmeste Venner foruden de nævnte at have været Johan Stenkuhl, Lavrids Hammer, Toldskriver Hans Boysen, Dr. med. Hans Jørgensen

¹⁾ At han ejede den 1645 ses af K. D. VI. 243.

²⁾ Henrik Müllers Hustru Sofie Hansdatter var født i Varberg 26. Juli 1616 og var bleven gift med ham 8. Maj 1636, efterat hun 2. Jan. samme Aar havde født deres sødste Søn (K. D. V. 784, 785). Hun havde iøvrigt mange Slægtninge i Kjøbenhavn, den ovenfor nævnte Marcus Radebant var hendes Mosters Mand, Hans Pedersen Bladt og Herman Marcher gifte med hendes Søstre, Jens Hansen, Tolder i Køge, hendes Broder.

Horstio, Byfoged Klavs Ravn, Herman Turesen, Prof. Thomas Bartholin, Raadmand Peder Pedersen, Raadmand Jakob Andersen, Raadmand Henrik Friis, Verner Klaumann. Med disse Familier, der hørte til Byens mest ansete, er han altsaa tidlig kommen i Forbindelse.

Det kunde saaledes ikke være saa meget besynderligt, at han, der kun i 3 Aar havde været bosiddende i Kjøbenhavn, allerede 15. Sept. 1647 af Magistraten kunde blive beskikket til Raadstueskriver efter Søren Christensen Koldings Afsked »i Vilje og Venskabs«. Raadstueskriver svarer til hvad der nu hedder Kontorchef under Magistraten, en Stilling som Byskriveren havde beklædt indtil 1645 ved Siden af sine Forretninger paa Bytinget, men ikke længer kunde overkomme paa Grund af Sagernes tiltagende Mængde.

Det var i de Tider, da Kjøbenhavns Udvidelse ved Indlemelse af den ny By udenfor de gamle Volde forestod¹⁾. Til de ny Huse behøvedes Mursten, og Byens Teglværk havde næppe længer nogen Betydning. 22. Feb. 1650 fik Enne Roberts, formodentlig en Hollænder, Bevilling paa at opsætte en Teglovn ved Skovshoved, hvor han havde formaaet Bønderne i Ordrup til at overdrage ham en Grund paa 40 Roder el. 102400 Kvadratalen. Da den Maade, han anvendte til Teglbænding, hidtil havde været ukendt, fik han Eneret herpaa i 8 Aar, medens det dog ikke skulde være nogen forment at brænde Tegl paa den her i Riget hidtil brugelige Maade²⁾.

Faa Dage efter, den 28. Febr., fik Arent Berntsen Privilegium for sig og sine Arvinger paa et andet Teglværk, men med udtrykkeligt Paalæg om at indrette sit paa gammeldags Maade. Dette skulde anlægges i Brønshøj, hvor han havde købt en Bondegaard. Da der imidlertid ikke fandtes saa meget Ler paa Gaardens Grund, at det i Længden kunde betale hans Omkostning paa dette Værks Fortsættelse og Vedligeholdelse, fik han efter Lensmanden Oluf Brokkenhuses Anbefaling Tilladelse til at grave Ler paa Brønshøj Bymænds Marker, for saa vidt han kunde komme overens med

¹⁾ Se min Kbhvns. Hist. og Beskrivelse IV. S. 452 flg.

²⁾ Sæl. Reg. XXII. 275-76.

disse ved at give dem anden Jord i Stedet, »ved lige og belejlig Udlæg efter deres Nøje«¹⁾).

Teglværkets Drift har ventelig været anset som et nyttigt Foretagende, ti da han havde Mangel paa Brændsel, bevilgede Kongen ham 20. Sept. 1656 Tørveskær i en Mose ved Tibberup og Bagsværd, for saa vidt han kunde komme overens med de 2 Byers Bønder, dog skulde Lensmanden have tilbørligt Tilsyn med, at Bymændene ikke kom tilkort enten paa Græsgang eller i andre Maader²⁾. 8. April 1656 sluttede han følgende Overenskomst med Bønderne i Brønshøj:

»Eftersom vi underskrevne samtlige kgl. Majestæts og andre gode Mænds Bønder, Tjenere og Indvaanere udi Brønshøj have udi forledne Aaringer lidt stor Brøst og Mangel paa Vand til vores Kvæg og anden Fornødenhed og det saa vel om Vinteren udi stor langvarig Frost, da vi have maattet føre Vand udi Tønder langvejs fra Søerne til vores Kvæg og anden Nødtørft, saa vel som om Sommeren, det af langvarig Tørke er udtørret, os samtlige ikke til ringe Mangel og Besværing samt Farlighed, om noget uformodenlig ved Ildebrand, den Gud afvende, havde tilfaldet, da efterat vi den Lejlighed med hverandre betragtet og overvejet have og da for os samtlig befundet meget gavnligt, nyttigt og nødvendigt at kunne erlange Middel til nødtørftigt Vand Vinter og Sommer her paa Brønshøj Gade at bekomme og ved lige holde, da ere vi derom komne udi Forhandling med Arent Berntsen, Byskriver udi Kjøbenhavn, saa han efter vores Anmodning sig paataget og anlovet haver, vores Gadekær her paa Brønshøj at lade udgrave, fordybe og udrydde og det til et kontinuerligt Vandsted gøre bekvemt og saaledes ordne, at Kvæget derudi til Vandet bekvemmelig kan ned- og opgaa samt med Heste og Vogn i- og afkøre, saa det baade til Kvæget udi at vande og deraf med Vogne udi Hast og Nødsfald Vand at hente kan være belejligt, saa at det saaledes kan være samtlige Bymænd til største Gavn og Nytte og samme vort Gadekær igen, os til nogen saa god Brug, Nytte og Gavn, kan anvendes. Og efterat saadant ej uden med stor Bekostning af fornævnte Arent Berntsen ske kan, da have vi bevilget og samtykt og nu hermed bevilge og sam-

¹⁾ Sæl. Reg. XXII. 277—78.

²⁾ Sæl. Reg. XXIII. 861—62. I samme Tibberup Mose, mellem Bagsværd og Søholm, ved Tibberup Sø havde Vartov Hospital ogsaa haft Tørveskær, men fik 1632 en anden Mose paavist, da Hospitalets Del deraf var aldeles op-skaaren (Kjøbenh. Dipl. V. 128). Tibberup er vel det nuv. Søholm.

tykke, at naar samme Kær, som forberørt, oprenset er, maa bemeldte Arent Berntsen sig samme Vand for sig og sine Efterkommere hans Teglgaaards Ejere saa nyttig gøre med Fiske udi at sætte og avle, som han bedst vil og kan. Og efterat sligt Arbejde til samtlige Bymænds store Gavn, Fordel og Nødtørft geraader, ville vi bemeldte Arent Berntsen være behjælpelige hver Sommer, indtil bemeldte Kær kan blive ryddet, nogle Dage udi belejlig Tid med Heste og Vogn at behjælpe at rydde.«

Kontrakten var til Vitterlighed underskrevet af Sognepræsten Hr. Klavs Pedersen og ærlig og velforstandig Karl Peder Olsen i Kjøbenhavn.

At Gadekæret virkelig er blevet sat i Stand paa ovennævnte Maade ses af, at Arent Berntsen fik kgl. Stadfæstelse paa denne Overenskomst 5. Okt. 1674¹⁾. Den Vandmangel, hvorunder man da led i Brønshøj, er endnu tilstede, og Arent Berntsens Gadekær er sikkert det, som endnu er til. Det er ikke lykkedes mig at faa Oplysning, om der skulde være Spor af hans Teglværk.

Det at have sin særegne Fiskedam var paa hine Tider en af Kjøbenhavns velstaaende Borgere meget attraaet Luxus. Det fejler ikke, at Arent Berntsen har indrettet sin Gaard til et Landsted, hvor han kunde bo med sin Familie om Somren; den halve Mil til Kjøbenhavn kunde man hurtig komme over. Han opnaaede endog en Tid at blive Besidder af det meste af Brønshøj By, men paa en Tid, da alt var lagt øde af Svenskerne, der havde nedrevet alle Huse og benyttet Bygningsemnerne til deres Lejr. Han fik nemlig 20. Feb. 1659 for 1167 Rdl., hvormed han havde forstrakt Kongen til Garnisonens Underholdning i Kjøbenhavn, Pant i 3 Gaarde i Byen. Ligeledes fik han 28. Marts samme Aar for 2719 Rdls. Forstrækning Pant i 11 Gaarde i Husum i samme Egn, men allerede 1664 blev Pantet indløst²⁾. Teglværket beholdt han til sin Død og det blev overdraget hans Enke for 500 Sletdaler; hun har siden afhændet det.

Det var ikke alene til Salg, han brændte Mursten, han blev

¹⁾ Sæl. Reg. XXIX. 415—16.

²⁾ Rigens Pantebog.

ogsaa selv Bygherre. Da Kongen 29. Maj 1650 havde udstædt særlige Privilegier for dem, der vilde bebygge Grunde i den ny By, der skulde anlægges mellem Gotersgade og Kastellet, fik Arent Berntsen samme Aar Skøde paa 2 Grunde, den ene med 68 Alens Façade til Ny Kongensgade (Gotersgade) og 130¹/₂ Alen til Borgergade, den anden 40 Alen til Ny Kongensgade og 84 Alen til Adelgade. 1661 fik han endnu en Grund op til sin forrige Plads, 95 Alen langs Gotersgade og 82 Alen i den Gade langs Kongens Have. Her byggede han en Del smaa Huse, af hvilke han ved sin Død ejede 3 i Borgergade, 4 i Gotersgade og 4 i Adelgade, hvorved der laa en lille Have, der særskilt blev vurderet; desuden havde han ud til Gotersgade og Adelgade en større Lysthave, der vurderedes til 1500 Sletdaler.

Han har uden Tvivl ogsaa selv opbygget sine 2 Gaarde ud til Holmens Kanal, der begge sammenlagte er nuv. Erichsens Palais. I den nærmest ved Kongens Nytorv bode han selv, den anden var ved hans Død udlejet til Kristoffer Sehested.

1650—56 udgav Arent Berntsen det Skrift, hvorved hans Navn er blevet bekendt, nemlig *Danmarckis oc Norgis Fructbar Hertighed*, et stort Værk paa over 1000 Sider i Kvart, delt i 4 Bøger. De sidste 3 Bøger er trykte først og udgør et Hele for sig; den anden Bog har et Titelblad med Aarstal 1650, den tredje med 1651, den fjerde med 1652. Efter Tilendebbringelsen af disse har han udgivet første Bog, hvis anden Part, Norges frugtbare Herlighed, har et særskilt Titelblad med Aarstallet 1655; dernæst har han samlet det hele med en Dedikation til Kongen og Rigsraadet, der er dateret 17. Okt. 1655, og med et særligt Titelblad til hele Værket med Aarstal 1656. Den første Bog indeholder en Beskrivelse af Danmark og Norge, for det sidste Lands Vedkommende dog meget kortfattet. Den indeholder ikke alene en Opregning af Lokaliteter, men er en virkelig Beskrivelse af Landets forskellige Dele med mangfoldige Oplysninger især om Jordens Produkter, Befolkningens Levemaade og Kaar; det er ikke, som man kunde tro, en indholdsløs Lovtale over Landets Herligheder, men mange Gange en skarp Kritik af uheldige Forhold. Han angiver saaledes udførlig Aarsagen til, at der findes saa meget øde Gods i frugtbare

Egne i Modsætning til Tilstanden paa de skarpe Jorder i Halland og Norge, og viser, hvorledes Bondestanden i Sælland, Laaland og Falster er sat for høj Landgilde og gør for stort Hoveri, hvilket i Forbindelse med Vornedskabet har fremkaldt dens fortrykte Stilling. I Modsætning hertil roses Fynboernes Flid og Duelighed, vel vedligeholdte Gaarde, gode Besætning, Renlighed og Forstand, Selvejerne i Jylland og dette Lands Beboeres Driftighed. I det hele indeholder denne Beskrivelse mange lærerige Oplysninger, der vidner om Forfatterens Kendskab til Rigets forskellige Egne.

Mindre læselig i sin Helhed for den større Almenhed, men af endnu mere Betydning for dem, der søger Underretning om ældre Tiders Landboforhold, er de følgende Afdelinger af Skriftet. I den anden Bog meddeles Oplysninger om, hvorledes Jordegods beregnes med de forskellige Taxter og Landgilde, og i det hele alt, hvad der har Interesse med Hensyn til Adelen Herlighed over dens Gods, ledsaget af mangfoldige Beregninger efter Landets forskellige Maal. Den tredje Bog giver Vejledning til Fremgangsmaaden ved Jordegodsers Beregning i Penge ved Skøder, Skifter og Mageskifter, ved Markrebning, Markeskæl, Lavhævd. Den fjerde Bog handler om Maal og Vægt, Mønt, Udspisningstaxter og desl. Arent Bernstens Skrift er endnu en uundværlig Haandbog for enhver Historiker.

Han ender smukt med en Lovprisning til Herren efter Davids 104. Salme:

Saa haver Gud redt Jorden til,
 At os skal fattes, han ikke vil,
 Bjerge og Dale dem vædsker han,
 At Græs og Kvæget vokse kan,
 Jorden bær os Vin og Brød,
 At vi skulle ej lide Nød,
 Des ske ham Tak den Herre sød.

Fra hans Stilling som Raadstueskriver er i Raadstuearkivet endnu bevaret en sølvbeslaet Foliant med følgende Titel:

Kiøbenhaffns Jordebog, Huilckenn Erlige Wellwiise Achtbahre oc Welfornemme Mend Borgemestere oc Raad ibm. nemblig Hans Nansen, Christoffer Hansen, Find Nielsen, Peder Pedersen Borgemestere oc Niels Hanssenn, Peder Pederssenn, Jacob Anderssenn, Hen-

*drick Isacksenn, Morten Mickelsen, Bartolomeus Pederssenn Raad-
mend Hafue ladet sammenskrifue ved Byeskriuffuenn Arent Bernts.
Bergen, Til huilcken Jordbogs Zirat oc velbete Borgem. oc Raad
til Respect denne Titel er forferdiget oc tienstskyldigen offereret aff
Arent Arents. Warbergensis 1658. Ætat. 16.*

Omkring Titelen er tegnet en oval Ramme, paa hvilken er Por-
træter af de danske Konger fra Christian I til Christian IV, øverst
er 2 i større Format udførte Portræter af Frederik III og hans
Dronning. Øverst oppe er med hebraiske Bogstaver skrevet Jehovah
og i Randen forskellige landlige Billeder med følgende Vers, 2 og
2 Linier sammen:

Gud for alt, dog sigs om mig
Korn oc Fruct at gifue dig
Fæned oc qveg, Faar oc Suin
Skaffer ieg til Jordskyld din.

Torsk oc Aal, Flynder oc Sild
Gifuer ieg dig til din landgild.
Fyr oc Gran samt Olden Skouf
Gifuer ieg til Jordskylds behof.

Nedenunder er et Prospekt af Kjøbenhavn set fra Øster- og
Nørrebro, meget maadelig udført uden Tanke om Perspektiv; det
mærkeligste er en Afbildning af Kirken udenfor Nørreport.

Selve Jordebogen er iøvrigt afsluttet 1. Jan. 1656, men er
fortsat til 1659. Der kan næppe være Tvivl om, at Arent Berntsen
selv har skrevet den, medens den 16 aarige Søn Arent ikke har
udført andet end Titelbladet. Den er særdeles nitid udført med
mange Snirkler, der ender i Blomster, Frugter, Fugle og forskellige
firfødde Dyr, et Vidnesbyrd om et ikke almindeligt Talent og om,
at Arent Berntsen ikke alene kendte indenlandske Dyr, men ogsaa
vilde Dyr fra fremmede Lande.

Arent Berntsen flyttede til Kjøbenhavn med 4 Børn, men deres
Tal forøgedes saaledes, at han i Juni 1652 fik det 10de Barn; af
disse døde dog 2 som spæde. Samme Aar led han en stor Sorg,
som han selv har optegnet: »1. Sept. 1652 hensov i Herren min
allerkæreste Hustru Karen Arentsdatter. Gud lade os igen findes

i de evige Livsens Boliger og trøste og forsyne mig med de efterladte 8 smaa.«

I Anledning af hans Hustrus Død forfattede Peder Lavridsen, Præst i Holmedals Præstegæld i Norge, et Skrift, hvis Fortale er dateret 24. Dec. 1652 og har til Titel: *Trøst imod Døden eller imod Kieriste Venners dødelig Frafald, Ærlig, Dydig og Gudfryctig (nu salig) Qvinde Karen Arentz Daatter til hæderlig Amindelse saa oc Hendis efterladte kiere Hosbond Arent Berntssøn, Byeskrifver udi Kiøbenhaffn, til trøstig Lindring.*

Han kalder Arent Berntsen sin fornemme kære Frænde og Broder og minder om dennes utallige store ja broderlige Velgærringer imod ham og hans. »Der jeg ugærne spurgte de sørgelige Tidender om min fornemme kære Frændes hans allerkæreste Hustrus den fromme og dyderige Karen Arentsdatters dødelige Afgang (hvis salig Sjæl og Aand i den evige Glæde nu allerede frydes og glædes og Legemets herlige Opstandelse i sin Tid visseligen tror og ervarter), blev jeg med min kære Hustru og ganske Hus først derudover hjærteligen bedrøvet og bekymret og nogle Dage hengaaende beklaget saadan sørgelig og uformodenlig Skilsmisse, kunde og vel eragte saadan Anstød og Tilfælde min kære Frænde med hans kære smaa umyndige vel meget haard og besværlig at ankomme«. Han kunde derfor ikke undlade af broderlig Kondolens og Medlidenhed at maatte have nogen Omsorg for at bringe Ro og Lindring til sin kære Frændes gode og trofaste Gemyt, der var vel meget og ofte beængstiget af denne store Hjærtesorg. Derfor forfattede han dette lille Trøsteskrift, uagtet han jo vel vidste, at hans fornemme kære Frænde selv forstod at trøste og husvale sig, ti hans synderlige Lyst og Andagt til Guds Ord var ham noksom bekendt og daglig kunde høre og fornemme langt bedre der nede hos sig overflødig Trøst og livsalig Undervisning hos de hæderlige og højplyste Guds Mænd i Kjøbenhavn.

I selve Trøsteskriftet, der fylder en Snes trykte Blade, udvikler han af Skriften Guds faderlige Naade og Forsorg og Guds Kærlighed i Kristus. Dette Skrift maa han have sendt Arent Berntsen i Manuskript og denne har formodenlig overladt det til Boghandler Joakim Moltken, der har ladet det trykke 1655 sammen med 3

andre Trøsteskrifter, nemlig 1) Græd Icke, af kgl. Slotspræst Ni-laus Povlsen Nsted, der er skrevet til Kaj Rantzaus Enke Fru Anna Lykke; 2) Peder Pedersen Hies Trøsteskrift til Borgmester i Kjøbenhavn Simon Surbek og Else Klavsdatter i Anledning af deres eneste Søn Jens Vibes Død; 3) Et fra Tydsk oversat Skrift: En høyledrøffvit Enckis klaglige angiffvend Saa oc den allerrifffsaligste Herris Jesu Christi trøstelige Giensvar.

I hine Tider fordybede man sig ikke i moralske Betragtninger om det for en Enke eller Enkemand tilstødelige i at indgaa et nyt Ægteskab, man opfattede det ikke som en Brøde mod den afdøde og et Brud med ældre Venner, men som en naturlig Følge af Betragtningen af Ægteskabet som en Gud velbehagelig Stand, at den efterlevende indgik en ny Forbindelse. Aaret efter sin første Hustrus Død giftede Arent Berntsen sig paany. I hans Familieoptegnelser findes følgende: »Denne Bog atter foræret min anden allerkæreste Ven Mette Lavridsdatter til gudelig Øvelse og Erindring om Dødens uviste Tid, Sted og Maade og da derpaa følgende saligt Endeligts Erlangelse. Hafniæ den 26. Juli 1653.

Bag i Bogen har han skrevet en Bøn for trolovede Ægtefolk, der 18. Sept. 1653 er underskreven af dem begge; man maa heraf formode, at dette er den Dag, de blev trolovede. Hvorfra hans Hustru stammer er ubekendt.

Mette Lavridsdatter skænkede sin Mand 5 Sønner og 6 Døtre, af hvilke de 3 dog døde som Børn, den yngste i en Alder af 15 Aar i Roskilde.

Børnene af første Ægteskab voksede imidlertid til, 16. Juli 1656 fik han kgl. Tilladelse til at sætte 2 af sine Sønner i Sorø Skole¹⁾, formodenlig de 2 ældste, der da var i en Alder af 14 til 15 Aar; Arent blev Student fra Sorø 1660.

Kjøbenhavns Belejring blev en Prøvelsens Tid for Stadens Indbyggere. I endrægtig Modstand søgte de deres Styrke, og enhver virkede efter sin Evne. Den formuende Arent Berntsen gik i Kompagni med Gert Meyer og Andre om Udrustning af 2 Kapere. Den ene, *Højenhald*, var et ældre Skib, der havde været

¹⁾ E. G. Tauber, Sorø Akademi S. XLVI.

med i Slaget ved Colbergerheide og førte 8 Kanoner¹⁾. Det indlagde sig stor Fortjeneste ved i Belejringens første Tid, da Mangelen paa Levnedsmidler var stor, at opbringe 2 Galioter med 2000 Tdr. Rug, ikke uden Fare, da Kaperen nær var sejlet i Grund af Galioterne. Højenhald var blandt de Skibe, der i Oktober sejlede den hollandske Flaade i Møde, og blev første Dec. udlagt som Blokskib i Kalveboderne ved Siden af en Pram, hvor den frøs fast i den strenge Vinter og gjorde god Nytte under Stormen. Kaptejnen paa Højenhald var en af dens Medredere og hed Jakob Jensen Normand, hvis Optegnelser endnu er bevarede²⁾. Om den anden Kaper, *den sorte Ørn*, der var bestykket med 10 Kanoner og havde en Besætning af 30 Mand, sluttedes 29. Jan. 1659 Kontrakt med Admiralitetet, at den skulde krydse under Møn, hvorfor Rederiet skulde have 300 Rdl. om Maaneden og de Priser, som den indbragte. 31. Marts fik den Oberst Korbitzes Ordre til at krydse mellem Gaabense og Vordingborg, men 25. April førte den svenske Flaade Tropper fra Vordingborg til Falster. Derpaa fik den sorte Ørn Ordre til at begive sig under Møn, men 29. Maj om Natten gik Svenskerne over til denne Ø. Den sorte Ørn blev skudt i Sænk i Grønsund, maaske dog nogen Tid efter Møns Erobring, ti da Rederne havde 1800 Rdl. tilgode for den, maa man antage, at den sejlede i henved 6 Maaneder fra 29. Januar³⁾.

Det ses ogsaa, at de 2 Skibe var delagtige i udenfor Assens »med største Hazard« at erobre 3 svenske Krigsskibe⁴⁾.

Arent Berntsen forstrakte ogsaa Kongen med et Laan af 4010 Rdl. i Aaret 1660, hvorfor han fik Udlæg i Jordegods 1669.

Krigens Byrder hvilede tungt paa Borgerne, saa det varede længe, inden der kom Liv i Handel og Omsætning. De store Forstrækninger, som mange havde gjort til Kronen, blev for en stor Del ikke betalte, da Statskassen var bankerot, og selv om man fik Udlæg i Jordegods, var det Udbytte, man fik deraf, længe

¹⁾ C. Bruun, Slaget paa Kolberger Heide S. 35. Garde, den dansk-norske Sømagts Historie 1535—1700 S. 229, 232.

²⁾ Suhms Saml. II. 153.

³⁾ Efterretninger om de 2 Skibe findes i Arent Berntsens Afregninger.

⁴⁾ Sæl. Indlæg til Reskr. 26. Marts 1672.

mindre end intet. Da Arent Berntsen 1679 gjorde Afregning med Rentekammeret, var hans Tilgodehavende efter hans Paastand henved 37000 Rdl., men en stor Del af disse Penge var Renter og nogle vistnok temlig vilkaarlige Krav for ødelagte Ejendomme. Hverken han eller hans Arvinger fik nogensinde noget heraf. Det fremgaar imidlertid af Skiftet efter ham, at han ikke længer var nogen velstaaende Mand og at det efterhaanden er gaaet noget tilbage med hans Formue. Hans bedste Tid har sikkert været den, der gik forud for Belejringen. Da hans Bo blev opgjort, var der dog Ejendomme vurderede til 10754 Rdl. 2 $\frac{1}{2}$ 14 β til Deling mellem Arvingerne, hvoraf Enken fik det halve; den anden Halvdel blev delt mellem de øvrige Arvinger, og det blev lidt nok, naar den afdøde Datter Marens Døtre hver kun fik 13 Rdl. 3 $\frac{1}{2}$ β .

Arent Berntsen flyttede, uvist naar, men sandsynligvis i Aarene mellem 1650 og 1660 til den før omtalte Gaard, der stod, hvor nu »Erichsens Palais« paa Kongens Nytorv findes. Her havde han en stor og rummelig Bolig paa 2 Etager med Udsigt til Kongens Nytorv, der rigtignok til forskellige Tider frembød store Foranderligheder. Grunden, hvor Gaarden laa, havde i sin Tid været en Del af den gamle Østervold, og udenfor denne gik Graven, der i vore Dage endnu var til som Holmens Kanal. Da omtrent 1647 den gamle Østerport efter Byens Udvidelse blev flyttet hen i Nærheden af Citadellet, blev den Del af Graven, der gik over det nuv. Torv, tilkastet, Østervold, der gik hen imod Holmens Kirke, blev sløjfet og Grunden afhændet til Byggegrunde. Arent Berntsen har ikke selv faaet sin Grund af Kongen, men maa have faaet den overdraget af en anden, medens det dog er sandsynligt nok, at han selv har opført Bygningen. Nærmest ved Gaarden var en stor Del af det nuv. Torv omdannet til smukke Haver, men længer borte laa den nedrevne Forstad i en Tilstand, der skaffede Torvet Navnet Hallandsaas, efter den uejlbare Strækning mellem Skaane og Halland. I Frederik III's Tid blev her opført en rød Vippegalge i Form af en Landevjsbom, der dog blev nedreven 1668. I Arent Berntsens seneste Aar foregik der dog stor Fremgang i Torvets Udsmykning. 1680 maatte han

tilligemed de andre Grundejere ved Pladsen give Bidrag til dets Planering og Flytningen af Hovedvagten fra det Sted, hvor den hidtil havde staaet, til det Sted, hvor den stod i vore Dage¹⁾.

Efter Skifteforretningen efter hans Død kan vi oplyse temmelig udførligt, hvorledes han havde det inden 4 Vægge. I Huset fandtes forneden 5 Værelser. Storstuen til Gaden var prydet med Malerier og 3 Landkort. Af Malerierne forestillede de 4 Jomfru Maria med Barnet og 4 Kristi Begravelse, de andre forestillede Johannes den Døbers Halshuggelse, den forlorne Søn, Kong David, Tobias, Loth, et hollandsk Landskab, et hollandsk Natstykke. 2 franske Damer, desuden 6 andre Stykker, der forestillede Damer. Paa et Maleri var han selv afbildet med begge sine Hustruer og alle sine Børn²⁾ og paa 2 fandtes hans Børn af første Ægteskab; et Epitafium med den korsfæstede Kristus var formodenlig tilligemed Familiemaleriet bestemt til at pryde Gravmælet i Kirken.

Samme Storstue var forsynet med et Egeskab, et udtrukket Egebord, et lille Egebord, en beslaaet Egekiste, 12 høje sorte og 2 smaa Læderstole, et Spejl, en lille Perse.

I Stuen til Gaarden stod et Egebord, 6 høje og 2 lave Læderstole, en Kistebænk og en Slagbænk, i Mellemstuen et udtrukket Egebord, 6 lave Stole, en Kistebænk med 2 Rum, et lille Spejl, i Sengekamret et lille Egeskab, i Bornenes Kammer et Klædeskab, et Brevskab, en lille Fyrreseng.

I det andet Stokværk var over Porten en Sal, hvori et udtrukket Egebord, men intet andet; dette var formodenlig et stort Rum, der benyttedes ved festlige Lejligheder, men ellers ikke var møbleret. I samme Stokværk var desuden et Hjørnekammer med en gammeldags udhugget Egeseng, en gammeldags Egekiste, to sorte beslaaede Egekister, et Bord, en Lænestol, 4 høje og 2 lave Ruslæders Stole. Her var ogsaa de 2 voksne Sønners Kamre, nemlig Axels, hvori en gammeldags Egeseng med sorte Piller, et ovalt Fyrrebord og 2 høje Ruslæders Stole, og Lorenses, hvori en

¹⁾ Kjøbenh. Dipl. VI. 739—40.

²⁾ Et lille Portræt af ham findes paa Titelkaaberet til Danm. og Norges frugtb. Herlighed.

Fyrreseng, et Fyrrebord, en lille Slagbænk, en rød Ruslæders Lænestol, et sort Spejl.

Paa det øverste Loft, det vil sige Kvisten, var et Værelse med en Egeseng og et udtrukket Bord, i et lille Kammer stod 2 Kister, den ene til Lys, og 2 Skabe samt en gammel Kuffert; her var ogsaa Tjenestepigens Kammer med en grøn Fyrreseng, et gult Fyrreskab, et Fyrrebord, en Kistebænk og en Slagbænk.

Under Huset var Kælder med Saltkar, Bryggerkar, Øltønder, Dejtrug og deslige. Ogsaa Stegerset synes at have været i Kældereren.

Arent Berntsens Bogsamling var ikke stor, omtrent paa et halvt hundrede Bind, Lovbøger, Andagtsbøger og historiske og geografiske; blandt de historiske 5 Bind af Arild Hvitfeldts Krønike i Kvart.

Naar han kørte ud, benyttede han en gammel Karosse, men en ny Kalesche var under Arbejde.

Af samme Skifteforretning lærer vi ogsaa, hvorledes en Familie af den højere Borgerstand paa den Tid var forsynet med Indbo.

I Huset fandtes 30 Fade af engelsk Tin, Krontin og Manggods (desuden 9 af Stentøj), 38 Tallerkener af samme Stof, 1 Sarsirken af Krontin, 3 Vandbækkener af Krontin og Manggods, 1 Par Lysstager af Krontin, et Par firkantede og et Par smaa af Messing, et Par Kander af Krontin og Manggods, en Sendepotte, til at sende Mad til Syge, af Manggods, Gryder, Kedler, Pander og Potter af Krontin, Bækkener, Kedler, Fyrfade og en Bordkrans af Messing. 16 Sølvskeer, en Kande, en Konfektskaal, 2 Kommenter og en liden Tønde, vog 11 Lod, alt af hvidt Sølv, af forgyldte Sager en Kande, vog 100 Lod, en mindre Kande, 3 Bægere, et Saltkar, vog 37 Lod, 2 forgyldte Smørbrikker og 1 Pære. Man brugte endnu mange Bænkedyner, havde Bordtæpper baade af rødt og grønt Klæde, ja der nævnes 3 Stykker gule trykte Raskes Gardiner med Kapper og Tæppe. At der til et saa stort Hus hørte en Mængde Sengeklæder og Linned, følger af sig selv. Der var Drejlsduge baade rosenmønstrede og stenmønstrede, 1 Dusin smaa Servietter af Damask, 2 Dusin af Drejl og 1 Dusin af Blaar-

garn osv. Hvis Arnt Berntsens Klæder ikke for en stor Del var blevne skænkede til Børnene, vilde vi kunne have set, hvorledes han gik klædt, nu faar vi kun Underretning om, at han havde 3 sorte Klædes Kjoler, en foret med Taft og 2 med Maar, en stakket sort Klædes Kappe, en Sørgekappe (der var lang) og et Par sorte Polemites Bukser.

15. Avg. 1669 fik hans Svigersøn Morten Heider af Kongen Ventebrev paa at være Raadstueskriver, naar Arent Berntsen blev forhindret ved Alderdom og Svaghed eller ved andet lovligt Forfald, men efter hans Død, eller om Bestillingen blev lovlig ledig før, skulde han fuldkommen tiltræde den og nyde samme Løn og Rettighed som hans Formand før ham¹⁾. Formodentlig har Arent Berntsen ved den Tid haft Udsigt til at forandre sin Stilling, ti 16. Dec. 1669 blev han tilligemed Slotsskriver Jakob Ejlersen af Kristoffer Gabel indsat som Raadmand, og Morten Heider aflagde derpaa 3. Jan. 1670 sin Ed paa Raadstuen²⁾. Det ses imidlertid at der er sluttet en Overenskomst mellem dem, saaledes at af de 600 Sletdaler i fast Løn, som Raadstueskriveren fik af Stadens Kasse, Morten Heider kun fik de 250, medens Arent Berntsen oppebar de øvrige Penge. Morten Heider døde imidlertid 1677, og til hans Efterfølger udnævntes Christen Pedersen Helt med Paalæg om at give Formandens Enke 200 Rdl. aarlig, saa længe hun forblev ugift; ogsaa han maatte yde de 350 Sletdaler til Arent Berntsen, hvilket imidlertid ikke omtales i den kgl. Beskikkelse, men fremgaar af Stadens Regnskaber³⁾.

Som Raadmand nød Arent Berntsen ikke nogen Pengeløn, men havde Del i Raadmandsmarken, i Indtægterne af Stadens Vinkælder, Sotønderne, Accisen, Vejerhuset og flere andre Ting; nogen særlig indbringende Stilling var det næppe.

13. April 1676 fik han og Raadmand Jakob Ejlersen kgl. Befaling om at træde sammen i en Kommission i Forening med Hr. Christen Skeel, Hr. Enevold Parsberg, Otto Skeel, Christoffer

¹⁾ Kjbnh. Dipl. VI. 513.

²⁾ Smstds. VI, 117. 691.

³⁾ Kæmnerregnskaberne 1673—78, der endnu findes paa det store kgl. Bibliothek.

Sehested, Rasmus Vinding og Villem Lange. De skulde tage for sig alle Rentemesterregnskaberne fra Arveregeringens Begyndelse til 11. Marts 1676 (Griffenfelds Fald) og undersøge, hvilke Betalinger til Kongens Kreditorer der var foretagne saavel i Penge som i Jordegods, de Grunde, hvorpaa enhver Fordring hvilede og hvilken Billighed, der kunde være i saadanne Fordringer og deres Betaling. Alle vedkommende og enhver, der kunde give nogen Underretning, skulde være forpligtede til ikke alene at afgive mundtlig eller skriftlig Erklæring, men endog, om fornødent, stadfæste denne med Ed. De skulde afgive en Erklæring herom skriftlig, ledsaget af en udførlig Betænkning om, hvorledes de mente, at Amterne til Forbedring af Kongens aarlige Indtægter nyttigst og gavnligst kunde indrettes og betjenes. »Hvilket I alt sammen, dog in geheim, og ikkun underhaanden, uden nogen Bruit eller stor Væsen efter eders allerunderdanigste Pligt og Skyldighed med største Iver og Flid, det allersnarest mest muligt er, tilbørligen og forsvarligen have at efterkomme og os siden videre allerunderdanigst at foredrage.«

Det var ingen ringe Tillid, der her vistest de paagældende, men man har her forstaaet, at de 2 Raadmænd, der begge i sin Tid havde været Slotsskrivere, var praktiske Folk, hvis Erfaringer kunde være de høje Herrer i Kommissionen til god Hjælp; de blev dog ikke siddende i Kommissionen længer end 4 Aar, indtil den udvidedes 1680¹⁾. 26. Maj 1677 blev han Medlem af Vandkommissionen, der blev nedsat forat afhjælpe de Mangler, hvoraf Vandforsyningen havde lidt i længre Tid²⁾. Saadant hørte nemlig ikke under Magistraten, ti i Christian V's Tid blev Stadens vigtigste Anliggender styrede af kgl. Kommissioner.

Om Arent Berntsens Død har hans Enke optegnet:

»Anno 1680 d. 29. Dec. om Morgenen mellem 5 og 6 hensov hasteligen dog saligen min allerkæreste Mand Arent Berntsen udi Herren. Gud unde os en glædelig Forsamling igen paa den

¹⁾ Sæl. Tegn. XLI 230—31. Jfr. E. Holm, Danmark-Norges indre Historie 1660—1720 II. 189—92.

²⁾ Kbh. Dpl. VI. 688, 698.

yderste Dag og imidlertid trøste og husvæle mig med de 4 efterladte uforsørgede Børn for hans hellige Navns Skyld«.

I en Begravelse i S. Nikolaj Kirke var hans første Hustru og 4 af hans Børn nedsatte Hans Jordefærd skede efter Datidens Skik paa en højtidelig Maade, ti 11. Jan. 1681 fik hans Enke Tilladelse til at lade ham begrave om Aftenen, det vil sige i Optog ved Fakkelskin. Hans Kiste vedblev at staa i Kirkens Hvælving indtil 1693, da den efter Magistratens Resolution blev nedsat i den nævnte Begravelse uden Betaling. Det samme bevilgedes med Hensyn til hans Enke, der begravedes 5. Avg. 1696¹⁾, men det betingedes udtrykkelig, at Arvingerne ingen Rettighed havde til Gravstedet. Arent Berntsens Bo har aabenbart ikke haft rede Penge til at købe det. Af Skifteforretningen efter Enken fremgaar det, at hun, der tilsyneladende havde arvet ret betydeligt efter Manden, var død i smaa Kaar. Hun havde i 4 Aar bot til Leje hos Guldsmed Johan Rusch i Pilestræde, og hele hendes Efterladenskab gik med til Begravelsen, der dog var meget tarvelig, og til andre Omkostninger. Grunden til hendes daarlige Kaar var, at hun fik sin Arv efter Manden udlagt i Ejendomme, og da hun solgte disse, har hun ikke faaet Vurderingssummen ud²⁾ og har vel ogsaa lidt Tab paa andre Maader; maaske har hun ogsaa hjulpet sine Sønner paa forskellig Maade.

I sine 2 Ægteskaber havde Arent Berntsen 17 Børn.

Af første Ægteskab:

1. Maren Arentsdatter f. 5. Jan. 1640, blev gift med Juveler Andreas Feyga og blev 23. Okt. 1677 begr. i S. Nikolaj Kirke. Ved sin Død efterlod hun 14 Børn, af hvilke 5 var myndige ved Arent Berntsens Død (Pers. Tidsskr. I. 218), nemlig Jokum, Arent, Bernt, Engebrecht og Frederik; de umyndige var Karen, Jakob, Andreas, Lisebet, Mette, Abraham, Martha, Hans, Anne Margrete.

2. Bernt Arentsen f. 28. Jan. 1641. Ved Skiftet efter Faderen 1681 hed det sig, at han var bortrejst for 9 Aar siden, og siden

¹⁾ Pers. Tidsskr. I 213.

²⁾ Dette fremgaar af Raadstueprotokollen 1. Maj 1790, hvor man bl. a. ser, at hun kun fik 160 Rdl. for Teglværket, der var vurderet til 500.

den Tid ikke anderledes til hannem spurgt, end at han skulde være bleven i det Slag for »Geneve« (formodenlig Gent 1678). Før sin Afrejse havde han 15. Okt. 1672 givet sin Svoger Morten Heider Fuldmagt til at handle til hans Bedste, naar Faderen døde, hvis han ikke kom tilbage forinden.

3. Arent Arentsen f. 16. April 1642, 1667 Kapellan og siden Sognepræst i Gudum og Lille Vorde i Viborg Stift, og derfra forflyttet til Store Vorde 1685, men han døde samme Aar. Han fik 29. Marts 1679 Tilladelse til at vies i Huset til Anne Pedersdatter, Formandens Datter i Gudum.

4. Hans Arentsen f. 19. Nov. 1643. Ved Faderens Død siges han at være død i Vestindien. Da fremkom Abraham Wust med en Fordring paa hans Vegne paa 629 Sldr.

5. Anne Arentsdatter f. 5. Nov. 1644, død i Juni 1645.

6. Christian Arentsen f. 24. Marts 1646, fik 15. Sept. 1671 Bevilling til at vies i Huset til Elisabet Jørgensdatter. Han var 1681 Magistratens Ridefoged over Roskilde Amt (Bistrup Gods).

7. Herman Arentsen f. 15. Juni 1647, kaldet 1676 til Sognepræst i Ølsted i Frederiksborg Amt, hvor han døde 1698.

8. Frederik Arentsen f. 23. Juli 1648, død 30. Juli s. A.

9. Anne f. 15. Avg. 1650, gift med Faderens Eftermand som Raadstueskriver Morten Heider og efter hans Død med Christian von Herring, der 6. Maj 1684 løste Kongebrev.

10. Margrete f. 26. Juni 1652, fik 25. Sept. 1671 Tilladelse til at vies i Huset til Mag. Jens Lavridsen Nygaard, Sognepræst i Skelskør. Efter hans Død 1693 blev hun trolovet 1694 med Præsten Iver Pedersen Munck i Sørbymagle, men da han døde før Brylluppet, ægtede hun hans Eftermand Hr. Klavs Buchwald, der døde 1709¹⁾.

Af andet Ægteskab:

11. Jakob Arentsen f. 6. Maj 1654, død 13. April 1663.

12. Karen Arentsdatter f. 24. Juni 1655. Fik ved kgl. Bevilling 16. Juni 1686 Bevilling paa at være sin egen Værge. Hun var forlovet med Urtekræmmer Johan Mohr, men døde 28.

¹⁾ Friis Edvardsen, Skjelskør Kjøbstad S. 315—16.

Dec. 1696 i hans Hus, hvorhen hun var flyttet efter Moderens Død under sin Svaghed. Hendes Ejendom gik til Begravelsen, der skede »hæderlig efter Stand og Vilkaar«.

13. Lavrids Arentsen f. 5. Juli 1656, død 14. Febr. 1658.

14. Lavrids Arentsen f. 27. Nov. 1658. Han kaldes ellers Lorens Arentsen Bergen. Siges ved Moderens Død 1696 i 4 Aar at have været Ridefoged paa Færøerne. Senere har han været i Tjeneste paa Bregentved, hvor han 24. Juli 1705 skrev sit Testamente, der bestemte, at han vilde begraves i Ringsted eller Hasle Kirke. Sine Søskende testamenterede han 600 Rdl. og Preben Rasmussen, hvem han kalder sin Broder, sit Sejerværk og en lille Bog. Blandt hans Bøger nævnes Arent Berntsens Secreatkunst. Han døde imidlertid ikke denne Gang, ti 16. Dec. 1707 fik han Eneret paa en »Maskine og firkantet Pumpe« hvormed man kunde hjælpe Skibe, der var komne paa Grund¹⁾.

15. Axel Arentsen f. 3. Sept. 1660, død i Ribe 28. Dec. 1684. Nævnes ved Faderens Død som Studiosus.

16. Johanne Marie f. 17. Nov. 1662. Fik ved kgl. Bevilling 16. Juni 1686 Tilladelse til at være sin egen Værge.

17. Jakob Arentsen f. 23. Febr. 1665. Han døde i Roskilde 17. Febr. 1680 og er begravet i Domkirken²⁾.

Indskrifter fra Rygge Kirke.

Meddelte af Cand. mag. **Mikael Sundt**, med Noter af Archivfuldmægtig **E. A. Thomle**.

1. Paa alterets bagside:

Herunder Hwiiler den ved Jesu blod Helligede og ved Hans Forbøn og Fortieneste Himmel-Salige, Matrone Maren Mortens Daatter Lerche, med sine trende Børn Iver Christian³⁾,

¹⁾ Sæl. Registre 17. Nov. 1705 og 16. Dec. 1707.

²⁾ For Henviisning til Familieoptegnelserne takkes Hr. Arkivsekretær C. F. Bricka.

³⁾ Han blev døbt i Moss Kirke 4 Juni 1733. og var formodentlig den »Søn«, der blev begravet sammesteds 19 Juni s. A.